

(/)

🏠 (/) > Besættelsen (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > De kvindelige landssvigere

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/krigere-uden-vaaben>)

De kvindelige landssvigere

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 3163

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere&title=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/de-kvindelige-landssvigere&title=))

Henning L. Larsen

De kvindelige landssvigere

Eget forlag, i kommission hos Forlaget Underskoven ApS. 2019, 172 sider, 245,00 kr.

Af Henrik Gjøde Nielsen, direktør, forskningschef, Kystmuseet

Det er en kompakt og stringent bog, Henning L. Larsen her fremlægger for offentligheden. Ikke gjort over den læst, der benyttes af det videnskabelige formskærerlaug, som man siger, men stringent og konsistent. Henning L. Larsen har en økonomisk uddannelse, men har også skrevet en del udmærkede besættelseshistoriske bøger, og De kvindelige landssvigere følger sig smukt til rækken.

Overordnet kan man sige, at der er i formålet er tale om et klassisk, historisk værk, som tager fat på det, der i "almindelighed" er kendt, for så efter grundig analyse at påvise, at det i almindelighed kendte ikke er hverken så almindeligt, kendt eller korrekt, som i almindelighed opfattet. Man får et vink allerede på bogens bagside, hvor det fortælles, at det var en ældgammel tysk tradition at klippe håret af kvinder, der havde kontakt med fjenden. Påstanden underbygges i bogen (s. 37-38), hvor det anføres, at den romerske historiker Tacitus i værket Germania år 98 skrev om, at ægteskabsbrud sjældent forekom hos det germanske folk, og når det gjorde, blev straffen lagt i ægtemandens hånd. I frænders påsyn skar han håret af konen, rev klæderne af kroppen på hende, stødte hende ud af sit hus og drev hende under svøbeslag gennem byen. Videre beskrives den nazistiske anvendelse af værket Germania, som i den tyske propaganda blev betegnet som tyskernes bibel, som alle tænkende tyskere skal eje. Det er således paradoksalt, og et forhold der anvendes som effekt af Henning L. Larsen, at straffen hårklipling under besættelsen blev vendt om og brugt mod danske kvinder, der indlod sig i intimt forhold til tyskerne, eller mere præcist til repræsentanter for besættelsesmagten. Det har man næppe i almindelighed været klar over i samtiden, og er det næppe heller i dag.

Henning L. Larsen går lige på: Forordet (s. 5-7) indledes med at slå fast, at dette ikke (forfatterens kursivering) er en bog om de højprofilerede sager ved retsopgøret efter befrielsen mod kvinder som Grethe Bartram, Anna Lorenzen og Jenny Holm, men primært en bog om de 641 andre kvinder, hvoraf man kan slutte, at der i alt var 644 kvinder, som blev dømt i årene efter Anden Verdenskrig afslutning. Formålet med bogen er at beskrive, hvem den typiske repræsentant for de kvindelige landssvigere var, for at give historieskrivningen et billede af "normalen" og "afvigelserne," (forfatterens citationstegn). Dette gøres ved at besvare en lang række spørgsmål, for på den måde, trin for trin, at komme nærmere et helhedsindtryk. Derpå listes de mange spørgsmål, der omhandler alder, navn, søskendeforhold, civilstand, børn, nazistisk overbevisning, udsat for klipning, omfang af intim kontakt med besættelsesmagten, hvem bragte vedkommende i fedtefadet, hvorfor bistod vedkommende besættelsesmagten, konsekvenserne af handlingerne, hvad blev vedkommende dømt for, og hvor stor en del af straffen blev afsonet. Besvarelsen af disse spørgsmål munder ud i en "prototype," dvs. en karakteristisk repræsentant for disse kvinder. En prototype er en forenkling, hvilket villigt vedgås, og begrebet suppleres da også med uddybende bemærkninger.

Frem for at tale om et forord er der således snarere tale om en problemformulering, eller en ansats til en sådan. Efter en sådan ville man normalt(!) bl.a. forvente forskningsoversigt og metoderedegørelse. Forskningsoversigt er som helhed fraværende, men anmelderen iler med at oplyse, at store mængder relevant forskningslitteratur løbende inddrages i fremstillingen, på præcist de steder, hvor der er behov for det, og hvor det er relevant. Forfatteren forholder sig således aktivt til forskningslitteraturen, og denne anvendelse, suppleret med den omfangsrige liste over litteratur og materiale (s. 159-166) lader da heller ikke læseren i tvivl om, at forfatteren kan både sine arkivalier og sin litteratur.

Metodebeskrivelsen er placeret lidt alternativt (s. 115-120), muligvis ud fra en betragtning om, at denne er mindst interessant for læseren. Det gælder nu ikke alle læsere. Den oprindelige tanke, anføres det, med den gennemførte undersøgelse, var at finde frem til straffeakterne for samtlige 644 dømte kvinder. Det viste sig umuligt. I mindst 12 tilfælde er akterne forsvundet, hvilket retter tanken med den store tyveriskandale på Rigsarkivet i 2012, om end tyverierne primært var rettet mod mandlige deltagere i Waffen-SS og andre nazistiske korps. Kun meget få af de opdagede tyverier relaterede sig til de kvindelige straffeakter, som nærmere er forsvundet, fordi de er blevet forlagt af forskellige gode grunde. Frem for at gennemgå alle sagerne, måtte forfatteren gennemføre en stikprøveundersøgelse og måtte sikre, at stikprøven rummede den rette fordeling på alder, arten af landssvigerkriminalitet, dommens længde, geografisk spredning i forhold til retskredse m.m. Stikprøven kom til at omfatte 488 ud af 644 straffesager, hvilket, indrømmer forfatteren villigt, er langt mere end en normal stikprøveundersøgelse omfatter. Fordelen er, at risikoen for fejl i datasættet er så beskednen, at eventuelle fejl ikke kan ændre de overordnede konklusioner.

Man kan med rette anfægte forfatterens anvendelse af stikprøvebegrebet som sådan. Der er nærmere tale om, at forfatteren ud af de 644 sager har udvalgt de sager, der indeholder de reelt set objektive kriterier, der kan anvendes i forbindelse med analysen af forfatterens problemstilling. Det kan 488 af de 644 sager, og blandt de fravalgte sager er så oven i købet de forsvundne sagsakter. I den forstand er der ikke tale om en stikprøve, men om en undersøgelse af relevant materiale, udtaget af sagsmængden efter objektive kriterier. Der er muligvis her tale om metodiske spidsfindigheder, men ikke desto mindre om argumenter, der ville have styrket forfatterens metodiske valg, som ved anvendelse af stikprøvebegrebet får karakter af, at forfatteren har måttet lade sig nøje med det, der nu er muligt. Havde forfatteren i stedet valgt at lade de objektive kriterier være gældende, hvilket han jo faktisk gør, men gjort dette eksplicit, havde hans metodevalg været skudsikkert. Men det gør mindre i dette tilfælde; konklusionerne står til troende. Hvor om alting er: Ud over de i forordet anførte spørgsmål, listes så over ikke mindre end to sider yderligere en række elementer, der har været inddraget i undersøgelsen, og som indgår i analyserne, men som tillige har dannet udgangspunkt for det omfattende appendiks, som bogen også er udstyret med (s. 121-157), som jeg skal vende tilbage til senere.

Analyserne gennemføres således i rummet mellem Forord og Metodebeskrivelse. I syv kapitler, alle forsynet med hovedoverskriften "Prototypen på den kvindelige landssviger," undersøges fødslen og de sociale kår, uddannelse og voksenlivet, seksualiteten, motivationen, konsekvenserne for ofrene, retsopgøret, afsoning og løsladelse, hvilket leder frem til Konklusion: Prototypen på en kvindelig landssviger (s. 9-114). Hvert kapitel afsluttes med en koncentreret konklusion, i kursiv, for at ingen skal være i tvivl, og det er man heller ikke. Der er tale om meget stringente analyser, og der til hørende stringente konklusioner, som præsenteres meget klart, og ikke pakket ind i overflødig tekst. F.eks. var en kvindelig landssvigers fornavn hyppigst Marie, hun havde mindst et mellemnavn, som ofte var Anna, og hun hed oftest Nielsen til efternavn (s. 21). I den mere alvorlige ende, og måske mere overraskende i forhold til den "almindelige" opfattelse, anføres, at hovedparten af de kvindelige landssvigere begik én overtrædelse under besættelsen, men lidt mere end hver tiende begik flere forskellige typer landssvigerkriminalitet. Og i Konklusionen præsenteres vi så for prototypen Marie Anna Nielsen. De mange delkonklusioner skal ikke gengives her, men blandt de, der strider mod den mere eller mindre almindelige opfattelse, især i datiden, er, at prototypen på den kvindelige landssviger – i lighed med antallet af tilfælde af landssvigerkriminalitet, nemlig i hovedsagen én overtrædelse pr. kvinde – stod i ét intimt forhold til én repræsentant for besættelsesmagten; begrebet repræsentant for besættelsesmagten anvendes, fordi der også kunne være tale om et forhold til en dansk statsborger i tysk tjeneste. Der var i almindelighed således ikke tale om udbredt promiskuøs adfærd, men om, at nogle kvinder blev forelskede i folk i den forkerte uniform. Omvendt bekræftes opfattelser og fordomme af, at prototypen på den kvindelige landssviger i forhold til resten af befolkningen var overrepræsenteret hvad angik kønssygdomme som gonorré og syfilis. Endelig skal det anføres, at den kvindelige landssviger i gennemsnit modtog en dom på 2 år og 1 måneds fængsel. Og bogen rummer meget mere, som besættelshistorisk interesserede læsere ikke bør snyde sig selv for.

Hvad endelig angår de omtalte bilag, er de mange og forskelligartede, med opgørelser over forhold, som nok ikke lige er noget, der umiddelbart falder læseren ind, når man tænker på retsopgøret efter besættelsen, som f.eks. top ti over for-, mellem- og efternavne, antal søskende osv. Men der er, havde

jeg nær sagt, bilag for enhver smag, og blandt de, der faldt mig i øjnene, er Tabel 11a, de dømte kvinders motivation. Her er topscoreren tilråb af forskellig karakter, med 98 i antal og 20,1 %, mens bundskraberen er anti-jødisk indstilling, med 2 i antal og 0,4 %. Imellem disse yderpunkter findes f.eks. økonomisk vinding, nazistiske sympatier, hærværk, nabostridigheder, udhængning i illegale blade og rygter, eventyrlyst og misundelse. Led selv efter flere spændende bilag.

Der er nemlig meget at hente i De kvindelige landssvigere. Faktisk har jeg kun en decideret indvending mod bogen, og den er lille: Billedteksterne er sat med præcist samme sats som brødteksten. Det kommer ind i mellem bag på læseren, at man pludseligt hopper i emnet, ind til man opdager, at man er gået fra brødtekst til billedtekst, eller omvendt. Underligt, at den erfarne forfatter ikke har været opmærksom på det. Men det er og bliver i forhold til helheden en detalje.

Alt i alt er der med De kvindelige landssvigere tale om en grundigt gennemarbejdet og konsekvent gennemført analyse, som bidrager med mange, nye og overraskende oplysninger om denne alt andet lige mindre påagtede dele af retsopgøret efter besættelsen. Vil man vide mere om, hvad der ellers er skrevet om kvindelige landssvigere, tyskertøser og hvad man nu ellers har kaldt dem, kan man anvende bogens litteraturliste. Henning L. Larsen har leveret et solidt bidrag til forskningslitteraturen om retsopgøret efter besættelsen, med særligt henblik på opgøret med de kvindelige landssvigere. De kvindelige landssvigere er en lille bog, som i opsætning og udstyr ikke gør meget væsen af selv. Men den gør sit bedste. Og det er fint. Det er nemlig indholdet, der tæller.

[Historie-online.dk, den 26. november 2019]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/krigere-uden-vaaben>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

▶ **SAMARBEJDE OG SABOTAGE**

▶ **STORFYRSTINDEN**

▶ **DANMARK BESAT**

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/samarbejde-og-sabotage>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/storfyrstinden>)

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/danmark-besat>)
